

Několik zastávek v „Jáchymovském pekle.“ Prokletý uran.

Časová dotace: jedna vyučovací hodina + domácí příprava. Realizace exkurze: 4 - 5 hodin, občerstvení s sebou. Alternativa: využít návrh exkurze: <http://uran-a-cesko-nemecka-mista-pameti.eu/>

Otázky: Co víte o historii Jáchymova? Jak si představujete toto město dnes?

Jakou roli sehrával uran v československých poválečných dějinách?

Jakým způsobem se těžil? Byla pro Československo jeho těžba výhodná?

Které společenské skupiny uran těžily? V jakých podmínkách? Kdo je to mukti?

Metodika Příprava před exkurzí – vyučující zařadí téma návštěvy stezky do kontextu a rozdává materiály (viz Stezka 1 – 7) skupinám žáků (dvojcím), aby si připravili asi čtyřminutové výstupy na zastávkách NS i mimo oficiální tabule, vybraní seznámí ostatní se svým tématem (materiál funguje jako inspirace k místu, žáci rozhodně neodpovídají na otázky, připravují si souvislý výklad, úvahu). Možné přidat další témata, především podle lokality, odkud skupina do Jáchymova přijede.

Naučná stezka 8,5 km dlouhá /12 panelů <http://www.taggmanager.cz/reference/trail/256>
<http://www.politictivezni.cz/naucna-stezka-jachymovske-peklo.html>
http://www.politictivezni.cz/dokumenty/cz_pruvodce_201912230025243.pdf

Doporučená zastavení:

1. Křížová cesta
2. Důl Svornost
3. Štola číslo 1.
4. **Mauthausenské schody** (Stezka 1 - Útěky)
5. **Tábor Svornost** (Stezka 2 - Hokejisté)
6. **Městský rybník (přestávka)** (Stezka 3 - Šlezinger)
7. **Tábor Nikolaj** (Stezka 4 - Nikolaj)
9. Důl Eduard (případně zastávka pro bus)
11. **Tábory Eliáš** (Stezka 5 - Barbora)
- QR kód Skautský kříž** (Stezka 6 - Skauti)
12. **Důl a tábory Rovnost** (Stezka 7- Rovnost)
bývalý hrad Freudenstein

Úvodní text ke Stezce před kostelem sv. Jáchyma

Křížová cesta ke svobodě: Roman Podrázský, menhiry znázorňují komunistické lágry + Brána smíření

Za války v uranových dolech pracují pro nacisty váleční zajatci (především ze SSSR)

Po válce němečtí zajatci a odsouzení kolaboranti; tři státní uranové doly v Jáchymově byly obsazeny sovětským vojskem v září 1945;

Místními uranovými doly prošlo přibližně 65 000 vězňů.

Po únoru 1948 sem byli posíláni odsouzení také na základě zákona 247/48 Sb.;¹

Stačilo pouhé podezření: např. stýká se s cizinou, jeho sestra je rakouskou státní příslušnicí, nemá kladný poměr k socialistickému zřízení, poslouchá cizí rozhlas, nesouhlasí se znárodněním, šíří nepravdivé zprávy, majitel vily či domu, který chce uprchnout do ciziny, stýká se s reakcionáři, hazardní hráč, vyhýbá se práci, manželka je proti znárodnění...

Podle vzoru sovětských GULAGŮ vznikly u dolů nápravně-pracovní tábory; dle oficiálních údajů: 31 vězňů zemřelo na útěku, 229 při pracovních úrazech, ? v důsledku ozáření, podmínek v lágrech.

¹ <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zakon-247-48-sb-o-taborech-nucene-prace-25-10-1948/>

SKUPINY ODSOUZENÝCH: vzájemné nepřátelství, nenávisť, útoky; dozorcí úkolováni k rozpoutání „třídního boje“ mezi odsouzenými

1) **němečtí váleční zajatci**

2) **kriminální delikventi** – privilegované postavení

3) **kolaboranti** (retribuční), slovenští fašisté, Němci a další odsouzeni mimořádnými lidovými soudy

4) „**protistátní**“ **vězni v době komunistického režimu** s velmi vysokými tresty

Důl Svornost (věž). Nedaleko je zpřístupněna **štola č. 1**, s průvodcem, nutné návštěvu telefonicky rezervovat. Do štoly lze vpustit maximálně 20 osob, na místě lze domluvit program i pro část, která zůstane „na povrchu.“

Mauthausenskými schody do míst, kde stával **tábor Svornost**.

Ze šachty na lágur se chodilo po pověstných 227 schodech. Byly to v zemi zatlučené kůly a založená prkna. Když přšelo, byly schody rozmočené blátem. V době sucha se bláto změnilo v prach. Kolem těchto schodů byl jakýsi koridor. Ten se stal osudným dvěma vězňům, kteří toužili po svobodě. Po noční směně asi v polovině schodů skočili za dráty a dali se do běhu. Chlapci utíkali směrem k hranicím. Daleko nedoběhli. Brzy si uvědomili beznadějnost situace. Sedli si před domek, kde byla matka s dvěma syny, a čekali. Přiběhli „jeřábníci“ a bez ohledu na ženu a její chlapce vysypali do věžňů svoje zásobníky. Podle táborového lékaře jeden měl v sobě 26 a druhý 13 ran. Celý tábor musel nastoupit a náčelník ostrahy pronesl plamennou řeč.² **V táboře nezapomeňte vyhledat korekci.** Model láguru zde:

<https://www.youtube.com/watch?v=xj-k8-pVpjk&list=PL5nr85rzoUe29YGmF0XOIObylxx5hFKTN>

Tábor Barbora Ležel na otevřeném svahovitém terénu

v nadmořské výšce 1 000 m. Byl to nejvýše položený koncentrační tábor v oblasti Jáchymova. V zimě v této oblasti napadly až dva metry sněhu. Mimo zimní období velmi často prší. Na šachtě se těžilo na tři směny. Vězni neměli ani svoji palandu. Střídali se na palandách ve spaní po směnách. A to nebylo všechno. Po dřině v šachtě museli ještě na brigády, které byly samozřejmě „dobrovolné“. V dole tekla radioaktivní voda. Farácí obleky politických vězňů nikdy neuschly. V koridorech museli prošlapávat neustále sněh. A co nejhoršího? Vězni stávali ve dne i v noci, v dešti i v zimě celé hodiny na apelplacu. Hladoví, vysílení, napůl zmrzlí, šli po hodinách stání znovu na šachtu. Jak mohli za těchto podmínek plnit nesmyslnou normu? Ten, kdo normu nesplnil, šel o hladu a v mrazu do korekce. To se rovnalo téměř likvidaci. Životní podmínky v koncentračním táboře Vršek-Barbora byly hrozné. Svědčí o tom zpráva náměstka st. prokurátora: Do tábora Barbora je chléb dodáván jednou či dvakrát za měsíc. Denní dávka na vězně je 33 dkg.

Tábor Nikolaj Na láguru Nikolaj byly poměry po všech stránkách velmi špatné. Kdo mohl, šel fárat. Fackování zde bylo docela běžnou věcí. Toho si političtí vězni pomalu již ani nevšimli. Z dozorců mlátil vězně každý, kdo měl ruce. Všichni dozorcí to považovali za samozřejmou povinnost a mlátili vězně, kde jen mohli. Nejhorší z nich, který se choval bestiálním způsobem, byl dozorce, který vykonával funkci proviantního. Jeho skutečné jméno snad nikdo z vězňů neznal. Ve své zběsilosti byl natolik mazaný, že používal různá jména.

Koncentrační tábor Prokop. Když šli vězni do práce přes tzv. koridor, ve kterém bylo tolik bláta, že jim teklo do bot, musel každý vězeň vzít do rukou velký kámen a donést ho na šachtu. Když skončila šichta,

² Charakteristiky jednotlivých vězeňských zařízení podle Zdeněk F. ŠEDIVÝ, *Uranový gulag: Jáchymovské peklo*. Brno: 2003.

museli vězni přinést kameny zpět před ubytovnu. Na světnicích se nesmělo topit, a proto vězni trpěli neustále zimou. Každého nového příchozího spoluvězňové rychle informovali o bonzácích, na které bylo nutno dávat si pozor. Tito udavači donášeli na velitelství vše, co se jen mohli dovědět. Za svoje službičky byli odměňováni. Mohli častěji psát nebo dostat mimořádnou návštěvu. Někdy udavači stačil jen kousek žvance, za který se nestyděl udat. Špiclování bylo organizováno velmi rafinovaně. Byli vězni-špiclové, kteří donášeli veliteli tábora a jeho pomocníkům. Dále byli vězni-špiclové, kteří spolupracovali s civilními agenty StB. Tato skupina vězňů-špiců fungovala jako pojistka na předcházející.

Baráky tábora Eliáš byly plné štěnic a jiného hmyzu. Vězni nemohli ani spát. Odmítali pracovat. Vedení dolu bylo nakonec přinuceno baráky vyplynovat. Ze začátku měli vězni, kteří byli na práci vybíráni ruskými instruktory, jinou stravu, tzv. ruské přídělky: slanina, mléko a sýry. Tyto „ruské“ přídělky byly na příkaz ministerstva vnitra politickým vězňům odňaty. „Fáráky“ a gumové boty, pokud je vězni vůbec měli, si brali s sebou do baráků. To znamená, že radioaktivní záření přinášeli s sebou i do ubikací.

Tábor Rovnost. Zde byl náčelníkem obávaný **Paleček** (Dvořák). Ten „vlastnoručně“ přesvědčoval vězně. Na tzv. apelpacu je nechával stát po vyfárání v mokřích oblecích v krutých mrazech, a to tak dlouho, dokud neomdleli a nepadli na zem. Nikdo se jich nesměl zastat nebo jim podat kousek jídla či suchého oblečení. A kdo by se toho odvážil, toho čekal stejný osud. Další jeho metodou bylo prošlapávání koridoru mezi ostnatými dráty v mrazivém větru a sněhové vánici. Nedostatečná obuv, většinou promáčená, nechránila nohy politických vězňů před mokrem a omrzlinami. Pokud by se býval některý z vězňů při prošlapávání koridoru opozdil nebo se neopatrně přiblížil k vnějšímu ostnatému drátu, hrozila mu smrt zastřelením. Po tomto dozorce tu zbyl „Palečkův hrad“ – kýčovitá maketa hradu, kterou si nechal postavit od mukulů.

Tábor Nikolaj, tzv. autobus. Osazenstvo Nikolaje pracovalo většinou na šachtě Eduard, která byla od tábora vzdálena asi 800 m. Přístup k šachtě, která nebyla v areálu koncentráku, byl ztížen silnicí s poměrně velkým provozem. Bylo vyloučeno vybudovat přes silnici zátarasy z ostnatého drátu. Bachaři si však věděli rady. Problém vyřešili pomocí konopného lana, které bylo později nahrazeno ocelovým. Vězni si museli stoupnout těsně k sobě, tělo na tělo. Bachaři je omotali ocelovým lanem, které na konci zamykali. Klíč měl u sebe vždy velitel eskorty, který hrozil, že zastřelí každého, kdo by se pokusil o útek.

Vykmanov II. („Věž smrti“) – třídírna uranové rudy. Důležité je tuto věž zmínit, ačkoliv její návštěva není součástí naučné stezky (většina návštěvníků bude projíždět kolem ní a lze zastavit na parkovišti a alespoň z dálky si ji prohlédnout; ve věži pracovali političtí vězni uprostřed mračen radioaktivního černého prachu; pracovali bez jakýchkoliv ochranných prostředků; značnou část vězňů tvořili duchovní, kteří byli označeni jako „nepolepšitelní“). **Předem domluvenou prohlídku Věže smrti (průvodce): vezsmrti@seznam.cz považujeme za nejlepší završení exkurze (cca 45 minut).**

Závěr: Poté, co jste se prošli naučnou stezkou, popište své dojmy, shrňte nové informace.

Které místo vás nejvíce zaujalo a proč?

Který příběh umíte převyprávět? Převyprávějte.

Jak na vás působí to, že tam, kde trpěli lidé, později vznikla rekreační oblast? Komentujte.

Nakreslete si schematickou mapku cesty a doprovodte ji poznámkami, ilustracemi...

Obrázky: Autorky fotografií jsou Marcela Svejková a Tereza Vodičková.